

DOI: 10.59560/18291155-2023.2-44

ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆՅԱՆ

*Հայաստանում ֆրանսիական համալսարանի
հեղափոխող-դասախոս,
Ժան Մուլեն Լիոն 3 համալսարանի
իրավագիտության դոկտոր*

ԼՈՒԻԶԱ ԱՂԱԶԱՆՅԱՆ

*Հայաստանում ֆրանսիական
համալսարանի ուսանող*

**ՔՈՒՔԻՆԵՐԻ (COOKIES) ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ
ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ ԱՆՁՆԱԿԱՆ
ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

Ամփոփագիր

Ժամանակակից թվային տնտեսության մոդելը հիմնված է համացանցում առկա մեծ ծավալների տվյալների օգտագործման արդյունքում որոշումներ կայացնելու վրա: Համացանցում տվյալների օգտագործման ամենատարածված միջոցներից են հանդիսանում քուքիները: Վերջիններս, բացի կայքերի բնականոն գործունեությունն ապահովելուց, հնարավորություն են ընձեռում վերլուծել օգտատերերի վարքագիծը՝ առևտրային նպատակներով որոշումներ ընդունելու համար: Հաշվի առնելով վերլուծվող տվյալների ահռելի քանակը՝ քուքիները լուրջ վտանգ են ներկայացնում անձի իրավունքների, մասնավորապես՝ անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքի տեսանկյունից: Վերը նշված վտանգները չեզոքացնելու համար

2(110)2023

◆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

◆ ՍԱՀՄԱՆԱՐԴՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆ

աշխարհի մի շարք երկրներում ընդունվել են օրենսդրական ակտեր, որոնք կոչված են կանոնակարգելու քուբիների օգտագործումը:

Հաշվի առնելով Հայաստանյան դոկտրինայում քննարկվող հարցի վերաբերյալ ուսումնասիրությունների բացակայությունը՝ սույն հոդվածի առաջին մասը կոչված է բացահայտելու քուբիների՝ որպես տեխնոլոգիական ֆենոմենի էությունը, դրանց դերն ու նշանակությունը թվայնացման արդի դարաշրջանում: Հեղինակները ներկայացնում են քուբիների դասակարգումը՝ ընդգծելով դրանց առնչությունը օգտատերերի իրավունքներին: Դրան հաջորդում է քուբիների՝ որպես իրավական երևույթի հասկացության ուսումնասիրությունը, ինչպես նաև վերջիններիս և անձնական տվյալների հարաբերակցությունը:

Աշխատանքի երկրորդ մասը կոչված է քննարկելու այն երաշխիքները, որոնք պաշտպանում են անձանց անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքը համացանցում քուբիների օգտագործման պարագայում: Մասնավորապես, աշխատանքը խորապես ուսումնասիրում է քուբիների տեղադրման համար համաձայնություն ստանալու կարգը, ինչպես նաև վերհանում այն սուբյեկտներին, որոնք կրում են օգտատերերից այդպիսի համաձայնություն ստանալու պարտականությունը: Հոդվածում քննարկվում են վերոնշյալ հարցերը ՀՀ իրավունքում կարգավորվածության տեսանկյունից, ինչպես նաև հիմնվում է ԵՄ և Ֆրանսիայի իրավունքների ուսումնասիրության վրա այնքանով, որքանով դա կօգնի բացահայտել քննարկվող խնդիրները և ներկայացնել դրանց լուծումները:

Հիմնաբառեր. քուբի, անձնական տվյալ, համաձայնություն, տվյալներ մշակող, վեբ կայք:

Ներածություն

Ժամանակակից թվային տնտեսության մոդելը հիմնված է համացանցում առկա մեծ ծավալների տվյալների օգտագործման արդյունքում որոշումներ կայացնելու վրա: 4-րդ արդյունաբերական հեղափոխության ար-

դյունքում ստեղծվեցին առցանց գործիքներ, որոնց միջոցով ձեռնարկությունները վերլուծում են հաճախորդների նախընտրությունները և դրանց համապատասխան ծառայություններ առաջարկում վերջիններիս: Արդյունքում, ձեռնարկության շահութաբերությունը կախված է օգտագործված տվյալների վերլուծության ընթացքում կայացված որոշումների ճշգրիտ լինելուց: Հենց այս կոնտեքստում է, որ ժամանակակից տնտեսությունն անվանում են «տվյալահեն տնտեսություն»¹:

Համացանցում տվյալների օգտագործման ամենատարածված միջոցներից են հանդիսանում քուքիները²: Վերջիններս համարվում են օգտակար էլեկտրոնային գործիքներ վեբ կայքերի դիզայնի արդյունավետությունը բարձրացնելու, կայքերով էլեկտրոնային հաղորդակցությունը հնարավոր դարձնելու, վիճակագրական տվյալներ հավաքելու և սպառողների հետաքրքրություններին համապատասխանող ծառայություններ գովազդելու համար: Սակայն մյուս կողմից քուքիները կարող են մուտք գործել օգտատերերի տերմինալ առանց նրանց իմացության՝ վերջիններիս վերաբերյալ տեղեկատվությանը հասանելիություն ստանալու, հավաքած տեղեկատվությունը գաղտնի կերպով պահելու կամ համացանցում օգտատիրոջ գործունեությանը հետևելու համար: Հետևաբար, քուքիները լուրջ վտանգ են ներկայացնում օգտատերերի անձնական տվյալների պաշտպանության համատեքստում: Ուստի տնտեսվարողները պետք է հավաստիանան, որ քուքիների օգտագործմամբ չեն խախտում ֆիզիկական անձանց իրավունքները: Նկատի ունենալով վերոնշյալ վտանգները՝ տարբեր երկրներում ընդունվել են իրավական ակտեր, որոնք կոչված են

¹ C. Zolynski, «Un nouveau droit de propriété intellectuelle pour valoriser les données: le miroir aux alouettes?»,

Dalloz IP/IT, 2018. 94.

² Օտարալեզու այբուբենի օգտագործումը չարաշահելու և բառացի թարգմանության անհարմարություններից խուսափելու նպատակով սույն աշխատանքում կօգտագործվի հենց «քուքի» եզրույթը: Այլապես, բառացի թարգմանության դեպքում ստիպված պետք է այն անվանել «թխուկ» կամ ամեն անգամ օգտագործել օտարալեզու «cookie» եզրույթը:

կանոնակարգելու քուբիների օգտագործումը և սահմանելու իրավական երաշխիքներ օգտատերերի իրավունքների պաշտպանության համար:

Հաշվի առնելով հայրենական իրավունքում քննարկվող թեմայի վերաբերյալ ուսումնասիրությունների բացակայությունը՝ սույն աշխատանքը, *նախևառաջ*, կոչված է բացահայտելու քուբիների հասկացությունը, էությունը, ինչպես նաև վերջիններիս ֆունկցիան տվյալների հավաքագրման գործընթացում: Քանի որ քուբիները սերտորեն կապված են անձնական տվյալների օգտագործման պրոցեսի հետ, վերը նշված հարցերին պատասխանելիս անդրադարձ կկատարվի նաև «քուբի» և «անձնական տվյալ» հասկացությունների հարաբերակցությանը:

Այնուհետև, հեղինակների կողմից կներկայացվեն այն իրավական երաշխիքները, որոնք կոչված են պաշտպանելու անձի հիմնարար իրավունքները, մասնավորապես՝ անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքը քուբիների օգտագործման համատեքստում: Այդ նպատակով, հետազոտության իրավական հիմք է հանդիսանում ինչպես ՀՀ իրավունքը, այնպես էլ՝ ԵՄ և վերջինիս անդամ Ֆրանսիայի իրավունքը¹:

Աշխատանքի տեսական հետաքրքրությունը ՀՀ դոկտրինայում «քուբի» եզրույթի բովանդակության բացահայտումն է, դրա ֆունկցիաների ուսումնասիրումը, քուբիներից բխող իրավական վտանգների վերհանումը, և դրանց կարգավորումը, ինչպես նաև ՀՀ իրավունքում կարգավորվածության քննարկումը:

Աշխատանքի գործնական հետաքրքրությունը ենթադրում է պրակտիկ տեսանկյունից ուսումնասիրել քուբիների մշակման օրինականության ապահովումը: Հաշվի առնելով տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և էլեկտրոնային առևտրի բնագավառում քուբիների ինտենսիվ օգտագործումը՝ հեղինակների կատարած վերլուծությունները կարող են օգտակար լինել պրակտիկ իրավաբանների համար: Բացի այդ, նկատի ունենալով այն

¹ Արտասահմանյան իրավունքին անդրադառնալու հիմնավորվածությունը ներկայացված է աշխատանքի երկրորդ պարագրաֆում:

փաստը, որ հայկական SS ընկերություններն իրենց ծառայություններն են մատուցում միջսահմանային առևտրի շրջանակներում, տվյալ աշխատանքը կարող է ուղղորդող գործառույթ իրականացնել արտերկրի որոշ իրավական համակարգերի, մասնավորապես՝ ԵՄ իրավունքին համապատասխանելու հարցում:

Վերլուծություն

Ֆ1. Քուբին՝ որպես տեխնոլոգիական և իրավական ֆենոմեն

Լինելով իրավունքի կարգավորման օբյեկտ՝ քուբին, նախևառաջ, հանդիսանում է տեխնոլոգիական երևույթ: Ուստի դրա՝ որպես իրավական ֆենոմենի վերաբերյալ պատկերացում կազմելու համար անհրաժեշտ է նախևառաջ բացահայտել վերջինիս տեխնոլոգիական ասպեկտները: Սույն աշխատանքի առաջին հատվածը կոչված է բացահայտելու քուբիների՝ որպես SS բնագավառում կիրառվող գործիքների հասկացությունը (1.1.), դրանց տեսակները (1.2.), ինչպես նաև վերջիններիս որակումն իրավական տեսանկյունից (1.3.):

1.1. Քուբիների հասկացությունը

Հաճախ վեբ կայքեր այցելելիս համակարգչի էկրանին հայտնվում է պատուհան, որով հայցվում է օգտատիրոջ համաձայնությունը՝ քուբիներ օգտագործելու վերաբերյալ: Քուբին համարվում է փոքր տեքստային ֆայլ, որը պահպանվում է տերմինալային սարքում: Տերմինալային սարքը համակարգիչ է, հեռախոս կամ համացանցին միացած ցանկացած այլ էլեկտրոնային գործիք, որը կարող է պահպանել տեղեկություններ: Ամեն անգամ, երբ օգտատերն այցելում է որևէ վեբ կայք, կայքը շահագործողի կողմից վերջինիս ուղարկվում է փոքր տեքստային ֆայլ, որի միջոցով այցելուի տերմինալային սարքը նույնականացվում է յուրաքանչյուր անգամ, երբ դրանից մուտք են գործում տվյալ վեբ կայք: Այսինքն, քուբին ապահովում է կապը կոնկրետ կայքի և օգտատիրոջ տերմինալային սարքի

ՍԱՀՄԱՆԱՂՈՐԴՎԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐՎԱՆ ԴԱՏԱՐՎԱՆ 2(110)2023

միջև: Հետևաբար, նույն օգտատիրոջ վեր բրաուզերում կարող է տեղադրվել մի քանի հարյուր քուֆի՝ մի քանի հարյուր կայքերի շահագործողների կողմից:

Քուֆիներն օգնում են կայքերը շահագործողներին պահպանել տեղեկություններ իրենց այցելուների մասին, այդ թվում՝ համացանցում վերջիններիս վարքագծի վերաբերյալ ինֆորմացիան: Այս հատկության շնորհիվ քուֆիներն օգնում են պատկերացում կազմել այցելուների նախասիրությունների մասին: Որպես վերջնարդյունք, տնտեսվարող սուբյեկտները կարողանում են կայքերի այցելուներին գովազդել այնպիսի ծառայություններ, որոնք հիմնված են վերջիններիս՝ համացանցում ունեցած վարքագծի վրա:

Ի սկզբանե քուֆիները չեն հետապնդել իրենց այցելուների անձնական տվյալների լայնամասշտաբ հավաքագրման նպատակ, ինչն այսօր փաստացի իրականացվում է. քուֆիները մշակվել են միայն կայքը շահագործողին օգտատիրոջ «այցելության» մասին տեղեկացնելու նպատակով: Վեբ կայքի սերվերը «ճանաչում» էր տերմինալային սարքը՝ վերջինիս առաջին այցի ընթացքում նրան ուղարկված քուֆի ֆայլի միջոցով: Վերջիններիս միջոցով կայքերում պահպանվում են այցելուների հիմնական տեղեկությունները, որոնք անհրաժեշտ են առցանց առևտրի բնականոն իրականացման համար: Մասնավորապես, այցելության ընթացքում պահպանվում է անձի անհատականացման անվանումը և գաղտնաբառը, կայքի լեզուն, գնումների զամբյուղը և պատմությունը, նախկինում պատվիրած ապրանքները, հեռախոսահամարը, անձնագրի տվյալները: Հակառակ դեպքում անձը ստիպված պետք է լիներ կայքի յուրաքանչյուր հաջորդ այցելության ընթացքում մուտքագրել վերոնշյալ տեղեկությունները: Ներկայումս քուֆիները շարունակում են օգտագործվել նաև իրենց սկզբնական գործառույթներն իրականացնելու նպատակով:

Սակայն վերջին տարիներին արհեստական բանականության զարգացման և «Big Data» կոնցեպտի առաջացման համատեքստում քուֆի-

ների կիրառելիությունը կրկնապատկվեց: Այսուհետև, դրանք ոչ միայն կոչված են ապահովելու վեբ կայքերի բնականոն շահագործումը, այլ նաև տեղեկություններ հավաքագրելու այցելուների նախընտրությունների, այլ կայքերում վերջիններիս կատարած գնումների, ընդհուպ մինչև՝ համացանցում հնչեցրած կարծիքների, ինչպես նաև նրանց վարքագծի այլ դրսևորումների մասին:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարող ենք փաստել, որ քուքիները համարվում են անհրաժեշտ գործիք ինչպես սպառողների, այնպես էլ վեբ կայքերի շահագործողների շահերի իրագործման համար:

1.2. Քուքիների տեսակները

Քուքիների էությունը հասկանալու, ինչպես նաև վերջիններիս կատարած գործառույթներն ու իրավական բնույթը հասկանալու նպատակով տեսական գրականության, տեխնոլոգիական գիտությունների բնագավառում, ինչպես նաև իրավունքում իրականացվել է դրանց դասակարգումը¹:

Ըստ նպատակի՝ ընդունված է կատարել քուքիների հետևյալ դասակարգումը.

- ◆ 1. *Ծայրահեղ անհրաժեշտ քուքիներ* (անգլ.՝ Strictly necessary cookies), որոնք կոչված են ապահովելու վեբ կայքի անխափան աշխատանքը: Առանց այս քուքիների անհնար է պատկերացնել վեբ կայքերի հավուր պատշաճի շահագործումը: Օրինակ, սրանք կոչված են նույնականացնելու վեբ բրաուզերը կայքի յուրաքանչյուր հաջորդ այցելության ժամանակ:

2. *Նախընտրության քուքիներ* (անգլ.՝ preferences cookies), որոնց նպատակը օգտատիրոջ շահերի ապահովմամբ կայքի շահագործման համար անհրաժեշտ նախընտրությունների պահպանումն է: Վերջինների օրինակ են կայքի այցելուի վեբ կայքի օգտագործման լեզվի կամ

¹ Տվյալ աշխատանքի մեջ քուքիների տեսակներն ուսումնասիրված են այնքանով, որքանով անհրաժեշտ է վերջիններիս ֆունկցիաներն ու իրավական բնույթը հասկանալու համար: Քուքիների դասակարգման վերաբերյալ հավելյալ և հանգամանալից տեղեկություն գտնելու համար տե՛ս Article 29 Data protection Working party, Opinion 04/2012 on Cookie Consent Exemption, 2012:

անվտանգության վերաբերյալ որոշ կարգավորումների ընտրության պահպանումը:

3. *Վիճակագրական քուքիներ* (անգլ.՝ statistics cookies), որոնք նպատակ են հետապնդում կայքը շահագործողի համար տեղեկություն հավաքել կայքի այցելուների վերաբերյալ՝ կայքի շահագործումը բարելավելու կամ այլ որոշումներ կայացնելու համար:

4. *Մարքեթինգային քուքիներ* (անգլ.՝ marketing cookies), որոնց նպատակն է հետևել այցելուի առցանց գործունեությանը և գովազդատուներին տրամադրել թիրախային տեղեկություն վերջինիս մասին: Օրինակ, մի կայքի շահագործողը կարող է հավաքել տվյալներ անձի նախկինում կատարած գնումների վերաբերյալ և այդ տեղեկությունը տրամադրել այլ կայքի շահագործողին: Ի տարբերություն նախընտրության քուքիների՝ մարքեթինգային քուքիները չեն հավաքում և պահպանում այնպիսի տվյալներ, որոնք կոչված են ապահովելու կայքի բնականոն և արդյունավետ շահագործումը:

Քուքիների տվյալ դասակարգումը կոչված է բացահայտելու այն խնդիրները, որոնք լուծվում են քուքիների տեղադրմամբ:

Քուքիներն ընդունված է դասակարգել նաև ըստ պարտադիրության.

1. *Պարտադիր* են այն քուքիները, որոնք սովորաբար տեղադրված են լինում կայքի սեփականատիրոջ կողմից, և առանց որոնց կայքը չի կարող բնականոն կերպով կատարել իր հիմնական գործառույթները: Փաստորեն, պարտադիր են համարվում ծայրահեղ անհրաժեշտ, ինչպես նաև նախընտրության քուքիները:

2. *Ոչ պարտադիր* են համարվում այն քուքիները, որոնք կոչված են հավաքագրելու տեղեկատվություն այցելուի մասին և տեղադրված են լինում կայքը շահագործողի կամ երրորդ անձի՝ գովազդատուի կամ վերլուծական ծառայություններ մատուցող սուբյեկտի կողմից: Վերջիններիս օգտագործմամբ տնտեսվարող սուբյեկտները հավաքում են օգտակար, սակայն կայքի գործունեության համար ոչ անհրաժեշտ

տվյալներ: Ոչ պարտադիր քուքիները սովորաբար օգտագործվում են վիճակագրական, գովազդային կամ մարքեթինգային նպատակներով:

Տվյալ դասակարգումը հիմք է հանդիսանում որոշելու համար, թե արդյոք անհրաժեշտ է ստանալ կայքերի օգտատերերի համաձայնությունը քուքիների տեղադրման համար: Ի տարբերություն պարտադիր քուքիների՝ ոչ պարտադիր քուքիների տեղադրման պարագայում անհրաժեշտ է ստանալ օգտատիրոջ համաձայնությունը¹:

Ըստ սուբյեկտների, որոնք տեղադրում են քուքիներ, վերջիններս լինում են՝

1. *Առաջին անձի քուքիներ* (first party cookies), որոնք տեղադրվում են հենց վեբ կայքի շահագործողի կողմից: Քուքիների այս խմբին են պատկանում ինչպես խիստ անհրաժեշտ, այնպես էլ մարքեթինգային կամ վիճակագրական քուքիները, որոնք տեղադրվում են վեբ կայքի շահագործողի կողմից:

2. *Երրորդ անձի քուքիներ* (third party cookie), որոնք տեղադրվում են այլ դոմենին պատկանող վեբ կայքի կողմից, քան այն դոմենին պատկանող կայքը, որն այցելել է օգտատերը: Այսինքն, երկու վեբ կայքերի սեփականատերերը, որպես կանոն, տարբեր սուբյեկտներ են²:

Քուքիների վերոնշյալ տարանջատումը կոչված է բացահայտելու այն սուբյեկտին, ով հանդիսանում է քուքիների տեղադրման միջոցով հավաքվող տվյալների օգտագործման շահառուն:

1.3. Քուքին՝ որպես իրավական կատեգորիա

Թվայնացման դարաշրջանում քուքին դադարել է զուտ տեխնոլոգիական ֆենոմեն լինել: Վերջին տասնամյակներին այն հայտնվել է իրավաբանական համայնքի ուշադրության կենտրոնում: Առաջին իրավական աղբյուրը, որում այն ստացել է կարգավորում, «Էլեկտրոնային

¹ Այս մասին՝ հաջորդիվ:

² Article 29 Data Protection Working Party, Opinion 04/2012 on Cookie Consent Exemption, 2012, p. 4.

հաղորդակցության բնագավառում մասնավոր կյանքի և անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» 2002 թվականի հուլիսի 12-ի թիվ 2002/58/EC դիրեկտիվն է (այսուհետ նաև՝ Դիրեկտիվ): Վերջինս, չնայած որ չէր տալիս քուքիի սահանումը, նկարագրում էր դրա գործառույթները: Դրանց համեմատումից կարելի էր բխեցնել, որ քուքին օգտատիրոջ տերմինալային սարքի մեջ տեղադրված միջոց է, որը կոչված է հնարավոր և դյուրին դարձնելու անձին ծառայություններ մատուցելը, ստուգելու և բարելավելու վեբ կայքի դիզայնի և գովազդի արդյունավետությունը և այլն:

Այնուամենայնիվ, քուքիի էությունն ավելի խորապես բացահայտվել է Ֆրանսիայի Ինֆորմատիկայի և ազատությունների ազգային հանձնաժողովի կողմից տրված սահմանումով¹, ըստ որի՝ քուքին տեքստային ֆայլ է՝ արտահայտված անհատական նույնականացման անունով, որը տեղադրվում է վեբ կայքի կողմից օգտատիրոջ տերմինալում (համակարգիչ, բջջային հեռախոս և այլն) և որով օգտատերը փոխկապակցվում է վեբ կայքի հետ²: Ինչպես արդեն նշվեց, քուքին տեքստային ֆայլ է, ինֆորմացիա՝ բաղկացած տառանշաններից և թվանշաններից: Այսինքն, որպես իրավունքի օբյեկտ, այն դասվում է տեղեկությունների շարքին: Առանձին վերցրած, այն որևէ տեղեկություն չի հայտնում կայքն այցելող անձի մասին: Սակայն երբ գործ ունենք քուքիների հետ, որոնք բացի խիստ անհրաժեշտ ֆունկցիաներ կատարելուց նաև հավաքագրում են տվյալներ օգտատիրոջ մասին՝ գովազդային կամ մարքեթինգային նպատակներով, ապա տվյալ պարագայում խոսքը գնում է անձնական տվյալների օգտագործման մասին: Հետևաբար, առաջանում է այն հարցը, թե ինչ հարաբերակցության մեջ են գտնվում քուքիները և անձնական տվյալները:

¹ Վերջինս հանդիսանում է Ֆրանսիայում լիազոր մարմինը՝ ինֆորմատիկայի ոլորտի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու հարցում: Նրա վերահսկողության ոլորտը ներառում է ինչպես քուքիները, այնպես էլ անձնական տվյալները, ալգորիթմների ազդեցությունը մարդու հիմնարար իրավունքների վրա և այլն:

² CNIL, La définition de cookie <https://www.cnil.fr/fr/definition/cookie>

«Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը (այսուհետ նաև՝ Օրենք) անձնական տվյալը սահմանում է որպես ֆիզիկական անձին վերաբերող ցանկացած տեղեկություն, որը թույլ է տալիս կամ կարող է թույլ տալ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով նույնականացնել անձի ինքնությունը: Այստեղ կարևոր է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ անձնական տվյալը չի ենթադրում սուբյեկտի քաղաքացիական ինքնության հաստատում (անուն և ազգանուն): Այն ավելի լայն կատեգորիա է և ենթադրում է, որ անձին հնարավոր է առանձնացնել (singling out) որոշակի տվյալների բազայում ներառված այլ անձանցից՝ նրա մասին տեղեկությունների և առանձնահատկությունների հաշվառմամբ որոշումներ կայացնելու նպատակով: Վերոգրյալից բխում է, որ եթե ֆիզիկական անձը լրիվ այլ անուն/ազգանունով մուտք գործի համացանց, ապա, այնուամենայնիվ, համացանցում վերջինիս տվյալները, այդ թվում՝ նրա կատարած գնումները, նախընտրությունները վերջինիս հետ կիդենտիֆիկացվեն քուբի միջոցով: Հետևաբար, քուբիների օգտագործումը վերոնշյալ նպատակներով կհամարվի անձնական տվյալների մշակում Օրենքի իմաստով, իսկ քուբին կորակվի որպես անձնական տվյալ:

Հատկապես հետաքրքրական է «երրորդ կողմի քուբիների» միջոցով օգտատերերի նույնականացումը: Մուտք գործելով այնպիսի սոցիալական ցանցեր, ինչպիսին է Ֆեյսբուքը՝ օգտատերերի տերմինալներում տեղադրվում են քուբիներ այդ սոցիալական ցանցերի կողմից: Երբ այդ նույն օգտատերերը այցելում են այլ կայքեր, դրանց շահագործողներն իրենց կայքում վիրտուալ տարածք են տրամադրում այդ սոցիալական ցանցերի շահագործողներին, որտեղ վերջիններս տեղադրում են իրենց նույնականացնող տվյալները: Արդյունքում, երբ օգտատերը մուտք է գործում այդ կայքեր, սոցիալական ցանցերը, այդ կայքերում տեղադրված նույնականացնող տվյալների միջոցով պարզում են, որ այդ օգտատերերն այն նույն դոմեններից են մուտք գործել, որոնցից որ օգտվել են իրենց կայքն

օգտագործելիս: Արդյունքում տեղի է ունենում անձանց նույնականացում: Հենց այս կոնտեքստում է, որ ԵՄ «Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» թիվ 2016/679 ընդհանուր կանոնակարգի (այսուհետ՝ Կանոնակարգ) 30-րդ կետը սահմանում է, որ ֆիզիկական անձինք կարող են նույնականացվել իրենց օգտագործած սարքերի, հավելվածների, գործիքների միջոցով, ինչպիսիք են IP հասցեները և քուբիները: Ըստ Կանոնակարգի՝ այս գործիքներն ու միջոցները կարող են թողնել հետքեր, որոնք, մասնավորապես, զուգակցվելով սերվերների կողմից ստացված այլ տեղեկատվության հետ, կարող են օգտագործվել ֆիզիկական անձանց նույնականացնելու համար:

Այլ տեղեկությունների հետ համատեղ անձնական տվյալ կազմելով՝ քուբին հանդիսանում է նաև ֆինանսական ակտիվ տնտեսվարող սուբյեկտների համար: Ուստի պրակտիկայում հանդիպում է անձնական տվյալների «վաճառքը» մեկ սուբյեկտից մյուսին: Տվյալ գործընթացը պետք է պահպանի սակայն Օրենքով նախատեսված երաշխիքները, մասնավորապես՝ պահպանի տվյալների մշակման օրինականության¹, տվյալների փոխանցման հետ կապված իմպերատիվ նորմերը²:

Անհրաժեշտ է սակայն նշել, որ քուբիները միշտ չէ, որ համարվում են անձնական տվյալներ: Երբեմն դրանց նպատակը վեբ կայքից անխափան օգտվելու հնարավորություն ստեղծելն է՝ առանց անձի նկատմամբ վերջինիս տվյալների հավաքագրման միջոցով որոշումներ ընդունելու: Խոսքը վերաբերում է, մասնավորապես, ծայրահեղ անհրաժեշտ քուբիներին:

Այսպիսով, քուբիները, լինելով թվային և տառային սիմվոլների համակցություններ, կոչված են ինչպես ապահովելու վեբ կայքերի անխափան

¹ Տվյալների մշակման օրինականության սկզբունքը՝ ամրագրված օրենքի 4-րդ հոդվածով, ենթադրում է, որ. 1. Անձնական տվյալները մշակվում են օրինական և որոշակի նպատակներով և առանց տվյալների սուբյեկտի համաձայնության չեն կարող օգտագործվել այլ նպատակներով, 2. անձնական տվյալներ մշակողը պարտավոր է հետևել և ապահովել, որ տվյալները մշակվեն օրենքի պահանջների պահպանմամբ: Այսինքն, Օրենքի յուրաքանչյուր դրույթի խախտում ենթադրում է օրինականության սկզբունքի խախտում:

² Օրենքի 26-րդ հոդվածը կանոնակարգում է երրորդ անձանց, իսկ 27-րդ հոդվածը՝ երրորդ երկրներին անձնական տվյալներ փոխանցելու հետ կապված հարաբերությունները:

շահագործումը, այնպես էլ՝ նույնականացնելու այդ կայքերի այցելուներին՝ վերջիններիս վարքագծի ուսումնասիրության արդյունքում ապրանքների և ծառայությունների գովազդման միջոցով: Հետևաբար, թվային միջավայրում կարող է առաջանալ հակասություն տնտեսվարողների շահերի և անձի՝ անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքի միջև: Մտավախություններն ավելի քան տեղին են՝ հաշվի առնելով բազմաթիվ տնտեսվարողների կողմից կատարված իրավախախտումները և կարգավորող մարմինների, ինչպես նաև դատարանների կողմից նշանակված տուգանքները վերջիններիս նկատմամբ¹: Այսպիսով, մեր աշխատանքի տրամաբանական շարունակությունը ենթադրում է ուսումնասիրել այն իրավունքները, որոնք տրված են օգտատերերին քուբիների օգտագործումից բխող վտանգները չեզոքացնելու համար:

§2. Քուբիների օգտագործման իրավական երաշխիքները

Ինչպես բազմիցս նշվեց, բացի կայքի անխափան օգտագործումը և օգտատերերի կողմից հայցվող ծառայությունների մատուցումն ապահովելուց քուբիները նպատակ են հետապնդում հավաքագրելու օգտատերերի անձնական տվյալները և դրանց վերլուծության արդյունքում գովազդելու ապրանքներ և ծառայություններ: Հետևաբար, պետք է նախատեսված լինեն իրավական երաշխիքներ, որոնք կոչված կլինեն պաշտպանելու օգտատերերի իրավունքները համացանցում: Որպես այդպիսիք հանդես են գալիս քուբիների օգտագործման մասին օգտատերերին տեղեկություններ տրամադրելը և դրանք տեղադրելու համար վերջիններիս համաձայնությունն ստանալը: Աշխատանքի երկրորդ խնդիրն է պարզել այդ երաշխիքների բովանդակությունը (2.1), ինչպես նաև երաշխիքների իրականացման սուբյեկտային կազմի առանձնահատկությունները (2.2): Այդ նպատակով իրավահամեմատական

¹ Այս մասին՝ հաջորդիվ:

մեթոդի կիրառմամբ վերլուծության կենթարկվեն ՀՀ, ԵՄ, ինչպես նաև վերջինիս անդամ հանդիսացող Ֆրանսիայի իրավական համակարգերում առկա կարգավորումները:

Ֆրանսիայի և ԵՄ իրավունքների ընտրությունը պայմանավորված է մի շարք գործոններով. 1) ԵՄ և Ֆրանսիայի իրավունքներն առավել հանգամանալից են կարգավորում անձնական տվյալների մշակման և քուբիների տեղադրման հետ կապված հարաբերությունները՝ որդեգրելով սպառողամետ քաղաքականություն, 2) ՀՀ ԱՆ Անձնական տվյալների պաշտպանության գործակալությունը (այսուհետ՝ Գործակալություն) հաճախ հղում է կատարում ԵՄ իրավունքում առկա նորմերին՝ ՀՀ իրավունքում ամրագրված հասկացությունները մեկնաբանելու համար¹, 3) ԵՄ-ում և Ֆրանսիայում արձանագրվել են քուբիների վերաբերյալ բազմաթիվ իրավախախտումներ և դրանց վերաբերյալ վարույթներով *in concreto* մեկնաբանվել են դրանք օգտագործելու դեպքում կիրառվող իրավական երաշխիքները: Դրանք կմեկնաբանվեն սույն աշխատանքում:

1.1. Քուբիների վերաբերյալ իրավական երաշխիքների բովանդակությունը

Դիրեկտիվի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ ԵՄ անդամ երկրները պետք է ապահովեն, որ էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցերի օգտագործումը բաժանորդի կամ օգտագործողի տերմինալային սարքի մեջ պահվող տեղեկատվության կամ հասանելիություն ձեռք բերելու համար թույլատրվի միայն այն պայմանով, որ համապատասխան բաժանորդին կամ օգտագործողին տրամադրվի հստակ և համապարփակ տեղեկություն՝ 95/46/ԵՀ դիրեկտիվին համապատասխան (վերջինս փոխարինվել է Կանոնակարգով), ի թիվս այլոց՝ մշակման նպատակների

¹ Տե՛ս ՀՀ ԱՆ Անձնական տվյալների պաշտպանության գործակալություն, Խորհրդատվական որոշում գովազդային նպատակով անձնական հեռախոսահամարները օգտագործելու վերաբերյալ, 2016 թ., ՀՀ ԱՆ Անձնական տվյալների պաշտպանության գործակալություն, վարչական վարույթ. գործ N-021/12/18:

մասին, և տվյալներ մշակողի կողմից կառաջարկվի նման մշակումից հրաժարվելու իրավունք: Նույն հոդվածով սահմանված է, որ վերոնշյալ կարգավորումը չպետք է խոչընդոտի տեղեկություններ պահպանելուն կամ դրանց հասանելիություն ստանալուն՝ բացառապես էլեկտրոնային հաղորդակցության ցանցի միջոցով հաղորդակցության փոխանցումը իրականացնելու կամ դյուրին դարձնելու նպատակով, կամ խիստ անհրաժեշտության դեպքում՝ բաժանորդի կամ օգտագործողի կողմից ակնհայտորեն պահանջվող տեղեկատվական ծառայություն մատուցելու համար:

Տվյալ նորմով ամրագրված է այն կանխավարկածը, ըստ որի՝ քուքիների տեղադրման համար անհրաժեշտ է օգտատիրոջ համաձայնությունը, եթե տեղադրվող քուքին ներառված չէ բացառությունների ցանկում: Որոշ դեպքերում օրենքը չի պարտավորեցնում ստանալ օգտատիրոջ համաձայնությունը՝ քուքիներ տեղադրելու համար: Մասնավորապես, խոսքը վերաբերում է այն քուքիներին, որոնք կոչված են ապահովելու կոմունիկացիաների իրականացումը վեբ կայքի միջոցով, ինչպես նաև այն դեպքերին, երբ քուքիներն անհրաժեշտ են օգտատիրոջ կողմից հայցվող ծառայությունը մատուցելու համար: Դրանք են խիստ անհրաժեշտ և նախընտրության քուքիները: Բացի այդ, վերոնշյալ նորմը բլանկետային է, քանի որ համաձայնություն տալու եղանակները կարգավորվում են այլ իրավական ակտով՝ Կանոնակարգով:

Դիրեկտիվի 25-րդ կետի բովանդակությունից բխում է նաև, որ կայքի օգտատերերը պետք է տեղեկացված լինեն քուքիների առկայության և վերջիններիս նպատակների մասին, անկախ այն հանգամանքից՝ դրանց օգտագործմամբ հավաքվում են անձնական տվյալներ, թե ոչ:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ-ում հարցի կարգավորմանը, ապա քուքիներ տեղադրելուն համաձայնելու և դրանք մերժելու համար հնարավորություններ ստեղծելու պարտականություն ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ: Եթե քուքիների տեղադրումը կոչված է հավաքելու անձնական տվյալներ, ապա անհրաժեշտ է ստանալ տվյալների սուբյեկտի համաձայնությունը՝

սահմանված Օրենքի 9-րդ հոդվածով: Սույն հոդվածի 7-րդ մասն ընդամենը պահանջում է ստանալ անձի համաձայնությունը՝ գրավոր, էլեկտրոնային եղանակով, բանավոր, կամ էլ այնպիսի հավաստի գործողությունների միջոցով, որոնք ակնհայտորեն կվկայեն տվյալների սուբյեկտի՝ անձնական տվյալները մշակելու համաձայնության մասին:

Քուքիների՝ որպես անձնական տվյալների մշակման համաձայնությունն ստանալու կարգը հանդիսանում է անձնական տվյալների պաշտպանության բնագավառում ամենաքննարկվող հարցերից մեկը: Այդ իսկ պատճառով «համաձայնության» կոնցեպտը մանրամասն ուսումնասիրվել է Անձնական տվյալների պաշտպանության եվրոպական կոմիտեի (այսուհետ՝ Կոմիտե) կողմից, որի ստեղծած «փափուկ իրավունքը» ներկայացնում է անձնական տվյալներ մշակելու համար տվյալների սուբյեկտի համաձայնությունն ստանալու վերաբերյալ լավագույն փորձի ձեռքբերումների ամփոփումը¹: Դրանք, չնայած որ կրում են խորհրդատվական բնույթ, այնուամենայնիվ հանդիսանում են քննարկվող բնագավառի անկյունաքարային դրույթները, որոնց վրա հիմնվում են ԵՄ անդամ երկրների իրավակիրառ մարմինները: Անհրաժեշտ է հիշատակել, որ ՀՀ-ում զարգացող իրավակիրառ պրակտիկան նույնպես «գաղափարապես» մասամբ հիմնվում է ԵՄ իրավունքի շրջանակներում ձևավորված «փափուկ իրավունքի» վրա²: Դատարանները և Գործակալությունը, Օրենքի դրույթները մեկնաբանելիս, անմիջական հղում են կատարել Կոմիտեի վերլուծություններին: Հիմնվելով ՀՀ և ԵՄ իրավունքների ընդհանրության վրա՝ քուքիների տեղադրման համաձայնության իրավական ասպեկտները կներկայացվեն իրավահամեմատական լույսի ներքո: Երկու իրավական համակարգերի վերլուծությունը թույլ է տալիս առանձնացնել խնդրո

¹ European Data protection board, Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679, 2020.

² Տե՛ս ՀՀ Վճռաբեկ դատարան քաղաքացիական գործ թիվ ԵԴ/25649/02/20; ՀՀ Վճռաբեկ դատարան քաղաքացիական գործ թիվ ԵԴ/5278/02/19:

առարկա «համաձայնություն» եզրույթի հետևյալ առանձնահատկությունները:

1. Օրենքը, ինչպես Կանոնակարգը, ընդունում է, որ անձնական տվյալների մշակման համաձայնությունը կարող է տրվել միայն պոզիտիվ ակտի միջոցով: Օրենքի 9–րդ հոդվածի 7–րդ մասով սահմանված է, որ տվյալների սուբյեկտի համաձայնությունը կարող է տրվել գրավոր կամ էլեկտրոնային եղանակով՝ հաստատված էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ, ինչպես նաև բանավոր կարգով: Ըստ Կանոնակարգի՝ համաձայնությունը կարող է արվել, մասնավորապես, նշելով վանդակը վեբ կայք այցելելիս, ընտրելով որոշակի տեխնիկական պարամետրեր տեղեկատվական ծառայություններից օգտվելու համար, ինչպես նաև հայտարարության կամ այլ վարքագծի միջոցով: Հետևաբար, ինչպես նշված է Կանոնակարգով և բխում է Օրենքի տրամաբանությունից, համաձայնությունը չի կարող լինել լռության կամ անգործության դեպքում:

Փորձը ցույց է տալիս, որ քուբիներն ընդունելը սովորաբար հայցվում է հատուկ պատուհանի (cookie banner) միջոցով: Վերջինս պարունակում է կոճակներ, որոնց միջոցով օգտատերը ընդունում կամ մերժում է քուբիների տեղադրումը: Հաշվի առնելով կողմերի միջև ծագած իրավահարաբերությունների բնույթը՝ քուբի բաները օֆերտա է, այսինքն՝ կոնկրետ օգտատիրոջը հասցեագրված առաջարկ, իսկ օգտատիրոջ կողմից քուբիներ տեղադրելու կոճակը սեղմելը՝ ակցեպտ, որը պետք է լինի լրիվ և անվերապահ:

2. Կանոնակարգը սահմանում է, որ համաձայնությունը պետք է լինի ազատորեն տրված: Չնայած որ Օրենքն ուղղակիորեն չի նախատեսում այս հատկանիշը, այնուամենայնիվ, համաձայնությունը կամային ակտ է, և պետք է տրված լինի տվյալների սուբյեկտի «իրական ընտրությամբ (ազատ, կամավոր որոշմամբ), առանց խաբեության, սպառնալիքի, հարկադրանքի կամ համաձայնություն չտալու դեպքում իր համար

ՍԱՀՄԱՆԱՂՈՐԴԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐՈՒՄ 2(110)2023

բացասական հետևանքի»¹: Այսպիսով, Օրենքի և Կանոնակարգի իրավահամեմատական վելուծությունը թույլ է տալիս փաստել, որ երկու իրավական աղբյուրներն էլ որդեգրել են համաձայնության համանման կոնցեպտներ:

Այստեղ կարևոր է քննարկել «կամահայտնություն» և «համաձայնություն» եզրույթների հարաբերակցությանը քուքիներ օգտագործելու պարագայում: Ըստ արդի հայերենի բացատրական բառարանի՝ կամահայտնություն նշանակում է «համաձայնությունը, կամքը հայտնել»², իսկ համաձայնություն՝ «որևէ բանի դրական պատասխան, հավանություն»³: Թեև տերմինները, կախված դրանց կոնտեքստից, կարող են նույնանալ, քուքիների իրավակարգավորման էությունը ենթադրում է դրանց հետևյալ մեկնաբանումը. կամահայտնությունը ներքին համոզմունքի արտահայտությունն է, որը կարող է լինել թե՛ դրական, թե՛ բացասական, այսինքն՝ համաձայնության կամ անհամաձայնության տեսքով համապատասխանաբար: Հետևաբար, կամահայտնությունը հարաբերակցվում է համաձայնության հետ այնպես, ինչպես ամբողջը՝ մասի:

Դիտարկելով երկու եզրույթների կիրառումը քուքիների տեղադրման հիպոթեզում՝ խիստ անհրաժեշտ և նախընտրության քուքիների նպատակը կայքի անխափան աշխատանքն ու ծառայությունների պատշաճ մատուցումն է, որոնց դեպքում օգտատիրոջը տրված չէ վարքագծի ընտրության հնարավորություն: Մինչդեռ ոչ անհրաժեշտ քուքիների դեպքում քուքի տեղադրողի պարտականությունն է օգտատիրոջ կամահայտնությունը, այսինքն՝ «կամքի արտահայտման արտաքին ձևը, եղանակը»⁴ ստանալը, որը կարող է ավարտվել ինչպես քուքիների տեղադրմանը համաձայնելով, այնպես էլ դրանք մերժելով:

¹ Տե՛ս նույն տեղում:

² Աղայան Է., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, «Հայաստան» Հրատարակչություն, Երևան, 1976, էջ 677:

³ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 802:

⁴ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումը քաղաքացիական գործ թիվ ԵՄԴ/1463/02/16 մասին:

Վերոնշյալից միարժեքորեն բխում է, որ ոչ պարտադիր քուբիների պարագայում կայքը շահագործողը, բացի իր կայքում քուբիների համաձայնության համար հնարավորություն ստեղծելուց, պետք է նաև հնարավորություն ընձեռի օգտատիրոջը մերժելու քուբիների տեղադրումը:

3. Ե՛վ Օրենքը, և՛ Կանոնակարգը պահանջում են, որ համաձայնությունը լինի միանշանակ: «Միանշանակ» եզրույթը մեկնաբանվում է որպես այնպիսի հավաստի գործողությունների իրականացում, որոնք ակնհայտորեն կվկայեն տվյալների սուբյեկտի՝ անձնական տվյալներն օգտագործելու համաձայնության մասին: Կանոնակարգով պահանջվում է, որ տվյալների սուբյեկտի վարքագծից հստակորեն բխի, որ վերջինս համաձայն է իր անձնական տվյալների մշակմանը:

4. Ինչպես Օրենքը, այնպես էլ Կանոնակարգը պահանջում են, որ համաձայնությունը լինի տեղեկացված: Ինչպես նշել է Գործակալությունը վարչական վարույթներից մեկի առթիվ, «*համաձայնությունը միշտ ենթադրում է անձնական տվյալների մշակման վերաբերյալ անձնական տվյալների սուբյեկտների իրազեկվածություն*»¹: Օրենքի 10–րդ հոդվածը նախատեսում է այն տեղեկությունների ցանկը, որոնք պետք է ներառված լինեն ծանուցման մեջ: Մասնավորապես, տվյալներ մշակողը տվյալների սուբյեկտի համաձայնությունն ստանալու նպատակով ծանուցում է տվյալներ մշակելու մտադրության մասին՝ ծանուցման մեջ նշելով տվյալների սուբյեկտի անունը, ազգանունը, անձնական տվյալների մշակման իրավական հիմքերը և նպատակը, մշակման ենթակա անձնական տվյալների ցանկը, այդ տվյալների հետ կատարման ենթակա գործողությունների ցանկը, որոնց համար հայցվում է տվյալների սուբյեկտի համաձայնությունը, այն անձանց շրջանակը, որոնց կարող են փոխանցվել անձնական տվյալները և այլն:

¹ ՀՀ ԱՆ Անձնական տվյալների պաշտպանության գործակալություն, վարչական վարույթ. գործ N-021/12/18:

ՍԱՀՄԱՆԱՐԴՐՈՎԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐՈՒՄ 2(110)2023

5. Եվ վերջապես, համաձայնությունը պետք է լինի հստակ, մասնավորապես, նշված լինեն այն տվյալները, որոնք մշակվելու են, դրանց նպատակները, տվյալների մշակման իրավական հիմքերը և այլն: Կանոնակարգով նշված է, որ երբ մշակումն ունի մեկից ավելի նպատակ, պետք է համաձայնություն տրվի դրանցից յուրաքանչյուրի համար:

Քուքիների օգտագործման համար պատշաճ համաձայնության չափանիշները ձևավորվել են նաև ԵՄ և Ֆրանսիայի դատական պրակտիկայում, ինչպես նաև անձնական տվյալների պաշտպանության նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմինների իրավակիրառ պրակտիկայում: Պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ կայքերի սեփականատերերը, գովազդատուներն ու վերլուծական ծառայություն մատուցող սուբյեկտները չեն հետևում քուքիների օգտագործման հետ կապված կանոններին: Ընդհանրացնելով վերջին տարիներին առկա իրավախախտումները՝ կարելի է դրանք բաժանել հետևյալ դեպքերի.

- Օգտատիրոջ փոխարեն նախապես կատարած ընտրություն

ԵՄ արդարադատության դատարանը 2019 թվականի հոկտեմբերի 1-ին «Planet 49» գործով նշել է, որ այն փաստը, որ օգտատերն ակտիվացնում է առցանց գովազդային խաղերին մասնակցելու կոճակը, բավարար չէ հավաստելու համար, որ նա տվել է իր համաձայնությունը քուքիների տեղադրման համար: Սույն գործով ընկերությունը նախատեսել էր նախապես նշված վանդակ, որով գովազդային խաղերին մասնակցել ցանկացող ինտերնետ օգտատերերը իրենց համաձայնությունն էին հայտնում քուքիների տեղադրմանը: Քուքիների նպատակը գործընկերապարանքների գովազդային նպատակներով տեղեկատվություն հավաքելն է: «Planet 49» գործով ԵՄ արդարադատության դատարանը նշել է, որ Կանոնակարգի 32-րդ կետով նախատեսված համաձայնությունն առկա է նաև այն դեպքում, երբ օգտատերը կայքն այցելելիս հատուկ վանդակի մեջ ակտիվացնում է քուքիներն օգտագործելու հնարավորությունը: Սակայն վերոնշյալ կետի առումով համաձայնությունը չի համարվում

տրված, երբ կայքի սեփականատիրոջ կողմից նախապես, օգտատիրոջ փոխարեն, ակտիվացված է քուքիներն օգտագործելու հնարավորությունը¹:

- Քուքիները մերժելու խոչընդոտների ստեղծում

Google-ի գործով Հանձնաժողովը գտել է, որ համաձայնությունն ստանալու բաներները կամ ինտերֆեյսները, որոնք պահանջում են մեկ գործողություն քուքիների տեղադրմանը համաձայնելու համար, մինչդեռ մի քանի գործողություններ անհրաժեշտ է կատարել քուքիները մերժելու համար, շատ դեպքերում ներկայացնում են օգտատիրոջ ընտրությունը խոչընդոտելու վտանգ այն դեպքում, երբ վերջինս ցանկանում է արագ դիտել կայքը կամ օգտագործել հավելվածը: Տվյալ գործով Google ընկերությունը տուգանվել է այն բանի համար, որ քուքիներն ընդունելու համար համացանցում անհրաժեշտ էր կատարել 1 գործողություն, մինչդեռ դրանք մերժելու համար օգտատերը պետք է կատարեր 5 գործողություն²: Հանձնաժողովը սահմանել է, որ քուքիները մերժելը պետք է լինի նույնքան պարզ և հասանելի, որքան դրանց համաձայնելը:

- Կոնկյուդենտ գործողությունները որպես համաձայնություն որակելը

Համաձայնության վերաբերյալ խիստ կանոններ նախատեսելը կոչված է պաշտպանելու օգտատերերի իրավունքները: Մասնավորապես, համաձայնության «լայն կոնցեպտի» դեպքում, եթե կոնկյուդենտ գործողությունները համարվեն համաձայնություն, ապա կստացվի իրավիճակ, երբ օգտատիրոջ կողմից կայքն օգտագործելը կհամարվեր համաձայնության մասին վկայող գործողություն: Արդյունքում կառաջանար հակասություն համաձայնության կոնցեպտի և առանց ոչ անհրաժեշտ քուքիներն ընդունելու կայքն օգտագործելու հնարավորության միջև:

Ինչպես իրավագիտորեն նշել է Եվրոպայի անձնական տվյալների պաշտպանության խորհուրդը, համացանցի օգտատերը պետք է

¹ CJUE, G^{de} ch., 1er oct. 2019, aff. C-673/17.

² CNIL, Délibération de la formation restreinte n°SAN-2021-023 du 31 décembre 2021 concernant les sociétés GOOGLE LLC et GOOGLE IRELAND LIMITED.

հնարավորություն ունենա ճիշտ իրականացնել իր ընտրությունը և չկրել որևէ լուրջ անհարմարություն համաձայնության բացակայության կամ հրաժարվելու դեպքում: Կայքի կամ բջջային հավելվածի մուտքն արգելափակելու պրակտիկան նրանց համար, ովքեր իրենց համաձայնությունը չեն տալիս քուբիների տեղադրմանը, չի համապատասխանում Կանոնակարգին¹:

1.2. Քուբիների վերաբերյալ երաշխիքներ տրամադրելու սուբյեկտային կազմի առանձնահատկությունները

Օգտատիրոջ համաձայնությունն ստանալու և քուբիների օգտագործման մասին տեղեկացնելու պարտականության բովանդակությունը բացահայտելուց բացի անհրաժեշտ է նաև որոշել այն սուբյեկտին, որը պետք է կրի նման պարտականությունը:

Իրավահարաբերության կազմի տեսանկյունից քուբիների տեղադրման և օգտագործման հարցում հնարավոր է առանձնացնել երկու բնույթի իրավահարաբերություն. մի դեպքում, կայքը շահագործողը տեղադրում է միայն խիստ անհրաժեշտ քուբիներ, որի պարագայում բացակայում են անձնական տվյալների մշակման հետ կապված հարաբերությունները: Այստեղ իրավահարաբերության կողմերն են կայքի օգտատերը և կայքը շահագործողը: Մեկ այլ դեպքում բացի խիստ անհրաժեշտ քուբիներից օգտագործվում են նաև մարքեթինգային կամ երրորդ կողմի քուբիներ, որի պարագայում կողմերի միջև առկա հարաբերությունները կրում են երկակի բնույթ. բացի կայքի օգտատեր – կայքի շահագործող հարաբերություններից ծագում են նաև անձնական տվյալների պաշտպանության հետ կապված իրավունքներ և պարտականություններ տվյալների սուբյեկտների և տվյալներ մշակողների միջև: Բացի այդ, տվյալներ մշակող-

¹ CEPD, avis 6/2017 sur la proposition de règlement relatif à la vie privée et aux communications électroniques (propos. règl. vie privée et communications électroniques / ePrivacy).

ները հաճախ տվյալների մշակումը դեֆեզացնում են այլ սուբյեկտների՝ լիազորված անձանց¹:

«Օրենսդրության ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ որևէ նորմ չի պարտավորեցնում կայքը շահագործողին օգտատերերին տեղեկացնել քուքիների առկայության մասին և ստանալ համաձայնություն դրա համար: Ուստի քուքիների հետ կապված՝ տեղեկացման և համաձայնությունը հայցելու պարտականությունները «Օրենսդրությամբ ամրագրված են այնքանով, որքանով որ վերջիններիս ենթադրում են անձնական տվյալների մշակում: Ոչ պարտադիր և առաջին կողմի քուքիների պարագայում քուքի տեղադրողը՝ տվյալներ մշակողը, պարտավոր է տեղեկացնել օգտատիրոջը՝ տվյալների սուբյեկտին քուքիների տեղադրման մասին՝ Օրենքի 10-րդ հոդվածի ուժով, ինչպես նաև ստանալ վերջինիս համաձայնությունը՝ ղեկավարվելով Օրենքի 9-րդ հոդվածով:

Բացի այդ, տվյալները մշակողների կողմից պետք է պահպանվեն նաև Օրենքով նախատեսված այլ իմպերատիվ նորմերը²: Երբեմն քուքիների տեղադրումը ենթադրում է էլ ավելի բազմակազմ և բազմատեսակ իրավահարաբերությունների առկայություն: Մասնավորապես, այն դեպքում, երբ օգտագործվում են մարքեթինգային քուքիներ, պետք է պահպանվեն նաև գովազդին վերաբերող օրենսդրության նորմերը:

Սակայն իրավահարաբերությունների բնույթը բարդանում է երրորդ անձանց քուքիների դեպքում: Այստեղ առկա են, մի կողմից կայքը շահագործողներ, որոնք, ինքնուրույն կամ լիազորված անձանց միջոցով օգտագործում են անհրաժեշտ և (կամ) ոչ անհրաժեշտ քուքիներ, մյուս կողմից, երրորդ անձինք, որոնք ոչ անհրաժեշտ քուքիների օգտագործ-

¹ «Լիազորված անձ» եզրույթը չի ենթադրում ներկայացուցչական բնույթի իրավահարաբերություններ սուբյեկտների միջև: Համաձայն Օրենքի 3-րդ հոդվածի՝ լիազորված անձը իրավաբանական կամ ֆիզիկական այն անձն է, պետական կառավարման կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինը, պետական կամ համայնքային հիմնարկը կամ կազմակերպությունը, որին տվյալների մշակողի կողմից օրենքով սահմանված դեպքերում կամ պայմանագրի հիման վրա պատվիրվել է մշակել անձնական տվյալներ:

² Մասնավորապես, խոսքը գնում է Օրենքի 19-րդ հոդվածով նախատեսված՝ տվյալների մշակման անվտանգության վերաբերյալ նորմերի մասին:

մամբ հավաքում և վերլուծում են անձնական տվյալներ: Ուստի երկրորդ իրավիճակում տրամաբանորեն առաջանում է հետևյալ հարցը. ով է հանդիսանում տվյալներ մշակողը և կրում անձնական տվյալների մշակման մասին տեղեկություններ տրամադրելու և դրա համար օգտատերերի համաձայնությունն ստանալու պարտականությունը: Օրենքի 3-րդ հոդվածով նախատեսված է, որ անձնական տվյալներ մշակող է հանդիսանում այն սուբյեկտը, որը *կազմակերպում* և (կամ) *իրականացնում* է անձնական տվյալների մշակում: Այն, որ անձնական տվյալների մշակումն *իրականացվում* է երրորդ անձի, և ոչ թե կայքը շահագործողի կողմից, ակներև է: Սակայն անհրաժեշտ է հասկանալ, թե արդյոք վերջինս կազմակերպում է տվյալների մշակումը:

«Տվյալների մշակման կազմակերպում» եզրույթի մասին որևէ պաշտոնական մեկնաբանում կամ խորհրդատվական որոշում չի տրվել Գործակալության կողմից: Բացատրական բառարաններում տվյալ եզրույթի կոնտեքստում մեկնաբանմամբ այն բնորոշվում է որպես նախաձեռնել, ձեռնարկել և սահմանել¹: Կազմակերպել եզրույթի նմանատիպ մեկնաբանությունը համահունչ է ԵՄ Կանոնակարգով տրված տվյալները մշակող սահմանմանը. վերջինս այն սուբյեկտն է, որը սահմանում կամ որոշում է տվյալների մշակման նպատակները և միջոցները: Նման լայն եզրույթ սահմանելը, ըստ ԵՄ արդարադատության դատարանի, հետապնդում է տվյալների սուբյեկտների իրավունքների արդյունավետ և ամբողջական պաշտպանության նպատակի ապահովում²:

Սակայն պրակտիկայում լինում են դեպքեր, երբ կայքի շահագործողները չեն կանխորոշում իրենց կայքերում տեղադրվող քուբիների միջոցով անձնական տվյալների մշակման նպատակները: Այս դեպքում կայքը շահագործողը երրորդ անձին տրամադրում է վիրտուալ տարածք իր վեբ կայքում, իսկ երրորդ անձն այդ տարածքում տեղադրում է քուբի-

¹ Ադայան Է., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, «Հայաստան» Հրատարակչություն, Երևան, 1976, էջ 666:

² CJEU, Google Spain et Google, 13 mai 2014, C.131/12, EU:C:2014:317, point 34.

ներ: Ուստի տվյալ պարագայում անհրաժեշտ է պատասխանել այն հարցին, թե արդյոք կայքը շահագործողները և երրորդ անձինք կորակվեն որպես տվյալներ մշակողներ:

Ելնելով կողմերի միջև առկա իրավահարաբերությունների նրբություններից՝ Կանոնակարգը նախատեսել է, որ կոնկրետ դեպքերում կարող են լինել մեկից ավել տվյալներ մշակողներ: Չնայած որ Օրենքն ուղղակիորեն չի նախատեսել մեկից ավելի տվյալներ մշակողների և, հետևաբար, նրանց կոլեկտիվ պատասխանատվության հնարավորությունը, այնուամենայնիվ, գտնում ենք, որ Օրենքի որևէ դրույթ խոչընդոտ չի պարունակում երկու սուբյեկտներին անհրաժեշտության դեպքում որպես տվյալների մշակող որակելու համար: Ավելին, նրանց միջև պատասխանատվության բաշխման վերաբերյալ համաձայնության բացակայության դեպքում կգործի բաժնային պատասխանատվության ռեժիմը: Վերոնշյալը բխում է այն կանխավարկածից, որ անձանց բազմաթիվությամբ պարտավորությունները ենթադրվում են բաժնային, եթե պայմանագրում կամ օրենքում նախատեսված չէ, որ այդպիսի պարտավորությունը համապարտ է¹:

Տարբեր սուբյեկտների միջև քուբիների օգտագործումից բխող պարտականությունների բաշխման մասին պարզաբանումներ տրվել են ԵՄ և Ֆրանսիայի իրավակիրառ պրակտիկայում: Մասնավորապես, Ֆրանսիական իրավունքում առկա է այն մոտեցումը, որ երրորդ անձինք, ովքեր քուբիներ են տեղադրում շահագործողի կայքն այցելելիս, պետք է համարվեն տվյալներ մշակողներ: Այնուամենայնիվ, կայքի շահագործողները, ովքեր թույլատրում են նման քուբիների տեղադրումը և օգտագործումը երրորդ անձանց կողմից, երբ վերջիններս այցելում են իրենց կայք, նույնպես պետք է որակվեն որպես տվյալներ մշակողներ: Նման դեպքում կայքի շահագործողի պարտականությունն է ապահովել, որ իր գործընկերներն իր կայքում չտեղադրեն քուբիներ, որոնք խախտում են օրենքը,

¹ **Բարսեղյան Տ.**, Քաղաքացիական իրավունք. Առաջին մաս, Երևանի պետական համալսարան, 2014, էջ 424:

իսկ խախտումների դեպքում՝ քայլեր ձեռնարկեն դրանք վերացնելու ուղղությամբ¹:

ԵՄ արդարադատության դատարանն անդրադարձել է նաև մեկից ավելի տվյալներ մշակողների պատասխանատվության աստիճաններին: *Wirtschaftsakademie* գործով դատարանն արձանագրել է, որ համատեղ պատասխանատվության առկայությունը պարտադիր չէ, որ վերաձվի անձնական տվյալների մշակման մեջ ներգրավված տարբեր սուբյեկտների համարժեք պատասխանատվության: Ընդհակառակը, այդ սուբյեկտները կարող են ներգրավված լինել տվյալների մշակման գործընթացի տարբեր փուլերում և տարբեր աստիճաններով, այնպես որ նրանցից յուրաքանչյուրի պատասխանատվության մակարդակը պետք է գնահատվի՝ հաշվի առնելով կոնկրետ գործի բոլոր համապատասխան հանգամանքները²:

Եզրակացություն

Այսպիսով, սույն հոդվածի շրջանակներում իրականացված վերլուծությունները թույլ են տալիս կատարել հետևյալ եզրահանգումները.

1) Քուքիները վեբ կայքերի շահագործողների կամ երրորդ անձանց կողմից համացանցի օգտատիրոջ տերմինալային սարքում տեղադրվող տեքստային տեղեկություններ են, որոնք երբեմն կոչված են ապահովելու վեբ կայքի շահագործումը, երբեմն էլ, հանդիսանալով անձնական տվյալներ, նպատակ են հետապնդում կայացնել կողմնակի որոշումներ (հաճախ շահույթ հետապնդելուն ուղղված որոշումներ)՝ հիմնվելով վարքագծի վերլուծության վրա:

2) Քուքիների տեղադրման դեպքում կայքի օգտատերին տրամադրվում է տեղեկություն դրանց մասին: Այն դեպքում, երբ քուքին չի կատարում խիստ անհրաժեշտ ֆունկցիաներ, օգտատերը պետք է տա դրանց

¹ Conseil d'État, 10ème - 9ème chambres réunies, 06/06/2018, 412589.

² CJUE, Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein contre Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH'affaire C.210/16, 5 juin 2018, point 43.

տեղադրման ուղղակիորեն տրված համաձայնություն: Վերոնշյալ երաշխիքները, կախված իրավահարաբերության բնույթից և կազմից, կարող են տրվել ինչպես կայքը շահագործողների, այնպես էլ կայքում գովազդ կամ վերլուծական ծրագիր տեղադրող երրորդ անձանց կողմից:

3) ՀՀ-ում առկա չէ քուբիների առանձին ոլորտային կարգավորում, սակայն վերջիններիս նկատմամբ կիրառվում են անձնական տվյալների մշակման վերաբերյալ օրենսդրության դրույթները:

Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի և գրականության ցանկ

Օրենսդրություն

«Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» ՀՕ-49-Ն ՀՀ օրենք, ընդ. 18.05.2015, ուժի մեջ 01.07.2015:

«Էլեկտրոնային հաղորդակցության բնագավառում մասնավոր կյանքի և անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» 2002 թվականի հուլիսի 12-ի թիվ 2002/58/EC դիրեկտիվ:

«ԵՄ Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» 2016 թվականի ապրիլի 27-ի թիվ 2016/679 ընդհանուր կանոնակարգ:

Դատական և վարչական գործեր

ՀՀ ԱՆ Անձնական տվյալների պաշտպանության գործակալություն, վարչական վարույթ. գործ N-021/12/18:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումը քաղաքացիական գործ թիվ ԵՄԴ/1463/02/16 մասին:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումը քաղաքացիական գործ թիվ ԵԴ/25649/02/20 մասին:

ՍԱՀՄԱՆԱՐԴՎԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐՎԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՎՈՐՈՒՄ 2(110)2023

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումը քաղաքացիական գործ թիվ ԵԴ/5278/02/19 մասին:

CJEU, Google Spain et Google, 13 mai 2014, C-131/12, EU:C:2014:317.

CJUE, Gde ch., 1er oct. 2019, aff. C-673/17.

CJUE, Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein contre Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH'affaire C-210/16, 5 juin 2018.

CNIL, Délibération de la formation restreinte n°SAN-2021-023 du 31 décembre 2021 concernant les sociétés GOOGLE LLC et GOOGLE IRELAND LIMITED.

Conseil d'État, 10ème - 9ème chambres réunies, 06/06/2018, 412589.

Խորհրդատվական որոշումներ և կարծիքներ

ՀՀ ԱՆ Անձնական տվյալների պաշտպանության գործակալություն, Խորհրդատվական որոշում գովազդային նպատակով անձնական հեռախոսահամարներն օգտագործելու վերաբերյալ, 2016 թ.:

Article 29 Data Protection Working Party, Opinion 04/2012 on Cookie Consent Exemption, 2012, p. 4.

CEPD, avis 6/2017 sur la proposition de règlement relatif à la vie privée et aux communications électroniques (propos. règl. vie privée et communications électroniques / *ePrivacy*).

European Data protection board, Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679, 2020.

Տեսական գրականություն

Քարսեղյան Տ., Քաղաքացիական իրավունք. Առաջին մաս, Երևանի պետական համալսարան, 2014, 560 էջ:

Աղայան Է., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, «Հայաստան» Հրատարակչություն, Երեւան, 1976:

Zolynski C., «Un nouveau droit de propriété intellectuelle pour valoriser les données: le miroir aux alouettes?», Dalloz IP/IT, 2018. 94:

ПОНЯТИЕ “COOKIES” И ПРАВОВЫЕ ГАРАНТИИ ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ

Аннотация

Современная модель цифровой экономики основана на принятии решений на основе использования больших объемов данных, доступных в сети Интернет. Файлы cookie являются одним из наиболее распространенных способов использования данных в Интернете. Последние, помимо обеспечения нормальной работы веб-сайтов, дают возможность анализировать поведение пользователей с целью принятия решений в коммерческих целях. Учитывая огромное количество анализируемых данных, файлы cookie представляют серьезную угрозу правам физических лиц, в частности, праву на защиту персональных данных и праву на неприкосновенность частной жизни. Для нейтрализации вышеуказанных угроз в ряде стран приняты законодательные акты, призванные регулировать использование файлов cookie.

Учитывая отсутствие исследований по обсуждаемому вопросу в армянской доктрине, первая часть данной статьи призвана раскрыть природу файлов cookie как технологического явления, их роль и значение в современную эпоху цифровизации. Авторы представляют классификацию файлов cookie, подчеркивая их значимость для прав пользователей. Далее следует изучение понятия файлов cookie как

правового явления, а также связи между файлами cookie и персональными данными.

Вторая часть работы предназначена для обсуждения гарантий, защищающих права физических лиц на защиту своих персональных данных и неприкосновенность частной жизни в случае использования файлов cookie в сети Интернет. В частности, в работе рассматривается процедура получения согласия на установку файлов cookie, а также выделяются субъекты, которые несут ответственность за получение такого согласия от пользователей. В статье вышеперечисленные вопросы рассматриваются с точки зрения их регулирования в законодательстве РА, а также автор опирается на изучение законодательства ЕС и Франции в той мере, в какой это поможет выявить обсуждаемые вопросы и представить пути их решения.

Ключевые слова: cookie, личные данные, соглашение, процессор данных, Веб-сайт.

CONCEPT OF COOKIES AND LEGAL WARRANTIES FOR THEIR USE IN THE CONTEXT OF PERSONAL DATA PROTECTION

Annotation

The modern digital economy model is based on making decisions based on the use of large volumes of data available on the Internet. Cookies are one of the most common ways of using data on the Internet. Cookies, in addition to ensuring the normal operation of websites, provide an opportunity to analyze users' behavior in order to make decisions for commercial purposes. Considering the huge amount of data analyzed, cookies pose a serious threat to the rights of individuals, in particular, the rights to the protection of

personal data and the right to privacy. In order to neutralize the above-mentioned dangers, several countries have adopted legislative acts, which are meant to regulate the use of cookies.

Considering the lack of studies on the issue discussed in the Armenian doctrine, the first part of this article is intended to reveal the nature of cookies as a technological phenomena, their role and their significance in the modern era of digitalization. The authors present the classification of cookies, highlighting their relevance to user rights. It is followed by the study of the concept of cookies as a legal phenomenon, as well as the relationship between cookies and personal data.

The second part of the work is designed to discuss the guarantees that protect the rights of individuals to their personal data protection and privacy in the case of using cookies on the Internet. In particular, the work deeply examines the procedure for obtaining consent for the installation of cookies, as well as finds out the entities that are responsible for obtaining such consent from users. The article discusses the above-mentioned issues from the point of view of regulation in RA law, and also relies on the study of EU and French laws to the extent that it will help to identify the discussed issues and present their solutions.

Keywords: cookie, personal data, consent, data controller, website.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 14.06.2023թ., տրվել է գրախոսության 15.06.2023թ., ընդունվել է տպագրության 17.06.2023թ.: